

BENGT WESTERBERG

Westerberg- effekten

Socialliberala reflektioner

fri tanke

Innehåll

Förord	9
1. Uppväxt och vägval	17
2. Socialliberalism och hoten mot liberalismen	49
3. Velfärd med valfrihet	108
4. Leva som andra trots funktionsnedsättning	154
5. Det måste löna sig att arbeta	192
6. Pappamånader för ökad jämställdhet	225
MÖTEN:	
Nelson Mandela	257
Michail Gorbatjov	259
Zhu Rongji	261
7. Kultur och mångfald	264
8. Stater, migration, flyktingpolitik	291
9. Att bekämpa främlingsfientlighet	333
10. Hur ska Sverige styras?	370
Slutord	402
Socialliberalt manifest	409
Registerbaserad forskning.....	414
Mitt liv i korthet	422
Referenser	430
Personregister	441

Socialliberalism och hoten mot liberalismen

ÅR 1964 VAR det riksdagsval i Sverige. Min vän Lars-Erik, som jag berättade om i det förra kapitlet och som är ett år äldre än jag, fick då rösta för första gången. Jag blev plötsligt medveten om att det nästa gång var dags även för mig. Jag var väldigt okunnig om svensk politik och svenska partier. Vi pratade aldrig politik hemma eller i skolan och jag kände mig genuint osäker på min politiska hemvist.

De politiska partiernas program

För att lära mig något inhandlade jag en liten bok med titeln *De politiska partiernas program*, redigerad av statsvetaren Hans Wieslander. Den utgåva jag läste var från 1964. Wieslander hade skrivit en inledning i boken och därutöver återgavs de då fem riksdagspartiernas program: Högerpartiets från 1956, Centerpartiets från 1959, Folkpartiets från 1962, Socialdemokraternas från 1960 och Sveriges kommunistiska partis från 1961 med tillägg 1964.

Det var framförallt Folkpartiets och Socialdemokraternas program som fångade mig. I Högerpartiets program stöttes jag av några meningar redan i inledningen: »Högerpartiet slår

fast att Sveriges folk av ålder är ett *kristet folk* och att den kristna tron är en oumbärlig, uppehållande och renande kraft i samhället.« Jag var, som jag har berättat, inte troende och hade nyligen lämnat statskyrkan. Men i dess program fanns också en inställning i välfärdspolitiska frågor som jag reagerade mot, bland annat att de i socialförsäkringarna bara ville ha grundtrygghet och inte standardtrygghet. Centerpartiet uppfattade jag, trots namnbytet från Bondeförbundet, som i första hand ett intresseparti för jordbrukare.

Jag kommer i det här kapitlet huvudsakligen att diskutera vad socialliberalism är, de åsiktsskillnader som finns mellan Folkpartiet och Socialdemokraterna och hoten mot liberalismen i vid mening. Till skillnaderna mellan Folkpartiet och Högern återkommer jag i nästa kapitel.

Folkpartiets och Socialdemokraternas program uppvisade stora likheter, inte minst i synen på ekonomisk utveckling, frihet och välfärdspolitik. Mitt val föll på Folkpartiet av främst tre skäl.

Wieslander konstaterade i sin bok att Folkpartiet var ett idéparti snarare än ett intresseparti. Socialdemokraterna var visserligen inte något renodlat intresseparti, men hette dock officiellt Sveriges socialdemokratiska arbetareparti. Att Folkpartiet var ett idéparti tilltalade mig. I dess program slogs fast att partiet hävdade de liberala grundsatserna om frihet, rättvisa och humanitet. »Liberalism«, hette det, »betyder strävan för människornas frihet och för ett rikare personligt liv som ger tillvaron en djupare mening« och »kravet på rättvisa är en omistlig del av liberalismens väsen«. Det var mitt första skäl.

Det andra var skillnaden mellan de bägge partiernas program när det gällde ekonomins organisation. Folkpartiet var positivt till marknadsekonomi och enskilt företagande, medan Socialdemokraterna hade en mer skeptisk inställning. De kallade genomgående marknadsekonomin för det »det

kapitalistiska systemet», vilket de ville ersätta med mer av planhushållning.

Min reaktion mot de socialdemokratiska idéerna berodde vid den här tiden mindre på några djupa kunskaper om innebörden av plan och marknad än på min bakgrund. Jag insåg naturligtvis att det fanns många olika slags företag och företagare, men min föreställning om företagare präglades i hög grad av att jag hade vuxit upp i en företagarfamilj. Jag tänkte mig att andra företagare, även i större företag, i många avseenden var ungefär som min pappa och farmor. Jag hade svårt att se hur det skulle gå till när all ekonomisk verksamhet, som det stod i Socialdemokraternas program, skulle »samordnas till en planmässig hushållning ... under samhällets ledning och med en sådan inriktning att enskilt vinstintresse och enskilda gruppers intressen över huvud underordnas de mål, som samfällt eftersträvas«.

Även om min personliga inställning då inte var särskilt väl underbyggd så har den här skillnaden i synsätt på den ekonomiska organisationen av samhället under lång tid haft stor betydelse för relationerna mellan Sveriges liberala och socialdemokratiska partier. Jag ska strax återkomma till det.

Det tredje skälet för mitt partival var den kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet som då förekom. Flera fackföreningar inom LO beslutade att alla deras medlemmar kollektivt skulle anslutas till partiet – och partiet tog glatt (tror jag) emot dessa medlemmar. Kollektivanslutningen nämndes inte i Socialdemokraternas program, men väl i Wieslanders inledning där han konstaterade att av partiets år 1960 drygt 795 000 medlemmar var över 550 000 kollektivanslutna. I Folkpartiets program slogs det fast att »intresseorganisationernas naturliga krav på facklig solidaritet bör förenas med respekt för den enskilde medlemmens rätt till politisk frihet« och att »kollektiv anslutning till politiskt parti strider mot denna princip«. Det höll jag med om. Kol-

lektivanslutningen fanns kvar ännu när jag blev partiledare år 1983. Den avskaffades först med utgången av år 1990.

När jag hade bestämt mig för vilket parti jag skulle rösta på i valet år 1966 beslutade jag mig också för att engagera mig politiskt. Våren 1965 blev jag medlem i Folkpartiet och i Folkpartiets Ungdomsförbund, FPU, vars lokala avdelningar kallades Liberal ungdom.

Socialliberalism och klassisk liberalism

Folkpartiet var alltså ett idéparti, byggt på liberalismens grund. Men vad innebar egentligen det? Liberalism är ett begrepp som kan ges flera olika innebörder. Det kan ges en vid tolkning, som när man betecknar i stort sett alla länder i västvärlden som liberala demokratier. Begreppet kan också ges en snävare innebörd, som när det används för att beteckna vissa politiska partier i dessa demokratier. Men även partier som betecknar sig som liberala kan ha ganska olika inriktning, även i centrala frågor. Man kan alltså säga att det finns många olika »liberalismer«. Det är, som den engelske statsvetaren Alan Ryan har konstaterat, lätt att räkna upp kända liberaler i historien, men det är svårare att säga vad de har gemensamt.

Även om det finns många liberalismer, så kan man säga att det finns två huvudriktningar, klassisk liberalism och socialliberalism. För bägge finns det, för att ytterligare förvirra bilden, flera namn. Klassisk liberalism, eller gammalliberalism, gick länge också under beteckningen *laissez-faire* (låt gå) eller Manchesterliberalism och har i modern tid, paradoxalt nog, återuppstått under beteckningen nyliberalism. Socialliberalism, eller modern liberalism, uppstod kring det förrföra sekelskiftet och kallades då också, med en engelsk term, *New Liberalism* (vilket alltså inte ska förväxlas med dagens